

Semev'el el-Mağribî'nin Nüzhetü'l-ashâh adlı eserinin ilk ve son sayfaları (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2129)

sen beş olup bunların büyük bir kısmı günümüze ulaşmamış, ancak modern dönemde yapılan araştırmalar sonucunda klasik kaynaklarda yer almayan bazı eserleri bulunmuştur (başlıcaları aşağıda verilen eserlerinin geniş bir listesi için bk. Rosenfeld – İhsanoğlu, s. 184-186). **1. el-Bâhir fi ('ilmi)'l-cebr.** Dört bölümden oluşur. Birinci bölümde rasyonel üslû bir bilinmeyenli çok terimli aritmetik işlemler, ikinci bölümde ikinci dereceden denklemler, üçüncü bölümde irrasyonel nicelikler, dördüncü bölümde cebirsel ilkelerin problemlere uygulanması ve problemlerin sınıflandırılması ele alınır. Salâh Ahmed ve Rüşdî Râşid tarafından neşredilmiştir (Dımaşk 1972). **2. el-Kitâbü'l-Kıvâmî fi'l-hisâbî'l-Hindî.** n. dereceden kök hesabını ve ondalık kesirlerle aritmetiksel işlemleri konu alan eser ondalık kesirlerin tarihi açısından önemlidir. Üzerinde Rüşdî Râşid tarafından bir çalışma yapılmıştır (yazma nüshası için bk. Rosenfeld – İhsanoğlu, s. 184). **3. Keşfü 'avârî'l-müneccimîn ve ğalaîhim fi ekşerî'l-a'mâl ve'l-aḥkâm.** Eserde astrolojinin bilimsel değerine itiraz edilir ve çeşitli örneklerle yanlışlığı gösterilmeye çalışılır (Sezgin, VI, 65-66). F. Rosenthal tarafından eserin giriş kısmı İngilizce'ye tercüme edilmiştir (bk. bibl.). **4. Nüzhetü'l-ashâh ve mu'âşeretü'l-aḥbâb** (nşr. Seyyid Kisrevî Hasan, Beyrut 2008). Hasankeyf Artuklu Meliki Nüreddin Muhammed b. Karaaslan için yazılan eserde klasik İslâm tıp geleneğinde nâdiren ele alınan kadın üreme organlarına ilişkin hastalıklar, jinekoloji ve seksoloji konuları incelenmiştir. **5. İfḥâmü'l-Yehûd ve kuşşatü İslâmî's-Semev'el ve rü'yâhü'n-nebî 'aleyhi's-selâm.** Semev'el'in müslüman olduktan sonra Yahudiliğe karşı kaleme aldığı polemik içerikli bu eser 1339'da Alfonso Buenombre ta-

rafından Latince'ye tercüme edilmiş, bu arada İslâm kelimesi Hıristiyanlık ile değiştirilerek Semev'el'in Müsevîlik'ten Hıristiyanlığa geçtiği iddia edilmiş, böylece onun Ortaçağ Avrupası'nda son derece popüler bir isim haline gelmesine yol açılmıştır. Şehâbeddin el-Karâfî ve özellikle İbn Kayyim el-Cevziye gibi reddiye müelliflerinin geniş ölçüde faydalandıkları eseri önce Moshe Perlmann İngilizce çevirisiyle birlikte yayımlamış (New York 1964), daha sonra Muhammed Abdullah eş-Şerkâvî ilmî bir neşrini gerçekleştirmiştir (Kahire 1406/1986). Almanca, İtalyanca, İspanyolca ve Rusça tercümelere de bulunan eser Osman Cılacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir (*Bir Rüyânın İzinde*, İstanbul 2004). **6. Gâyetü'l-maḥşûd fi'r-red 'ale'n-Naşârâ ve'l-Yehûd** (nşr. İmâm Hanefî Seyyid Abdullah, Kahire 1427/2006). Daha önce iki defa *Bez-lü'l-mechûd fi ihfâmî'l-Yehûd* adıyla basılan eser (nşr. Muhammed Ahmed eş-Şâmî, Kahire 1960; nşr. Abdülvehhâb Abdüsselâm Tavîle, Dımaşk 1989) bir önceki kitabın biraz daha geliştirilmiş şeklidir. Osman Cılacı bu kitabı da Türkçe'ye çevirmişti (*Yahudiliği Anlamak*, İstanbul 1995).

BİBLİYOGRAFYA :

Semev'el el-Mağribî, *el-Bâhir fi'l-cebr* (nşr. Salâh Ahmed – Rüşdî Râşid), Şam 1972, s. 37, 77, 104 vd., 232; İbnü'l-Kıfî, *İḥbârü'l-'ulemâ*, s. 142-143; İbn Ebû Usaybia, *'Uyûnü'l-enbâ*, s. 471-472; Sarton, *Introduction*, II, 401-402; Sezgin, *GAS*, VI, 65-66; A. Anouba, "Samaw'al, Ibn Yahyâ al-Mağhribî", *DSB*, XII, 91-95; Ilias Fernini, *A Bibliography of Scholars in Medieval Islam: 150-1000 A. H. (750-1600 A. D.)*, Abu Dhabi 1998, s. 370-376; B. A. Rosenfeld – Ekmeleddin İhsanoğlu, *Mathematicians, Astronomers and Other Scholars of Islamic Civilization and Their Works (7th-19th c.)*, İstanbul 2003, s. 184-186; M. Perlmann, "Eleventh-Century Andalusian Authors on the Jews of Granada", *Proceedings of the American Academy for Jewish Research*, XVIII, New York 1948-49, s. 269-290;

F. Rosenthal, "Al-Asturlabi and as-Samaw'al on Scientific Progress", *Osiris*, IX, Bruges 1950, s. 555-564; Roshdi Rashed, "L'extraction de la racine n-ième et l'invention des fractions décimales (XIe-XIIe siècles)", *Archive for History of Exact Sciences*, XVIII/3, Heidelberg 1977-78, s. 191-243; a.mlf., "Al-Samaw'al, al-Birûni et Brahmagupta: Les Méthodes d'Interpolation", *Arabic Sciences and Philosophy*, I/1, Cambridge 1991, s. 101-160; W. C. Waterhouse, "Note on a Method of Extracting Roots in as-Samaw'al", *Archive for History of Exact Sciences*, XIX/4 (1978-79), s. 383-384; Y. Dold-Samplonius, "The Solution of Quadratic Equations According to al-Samaw'al", *Mathemata*, Boethius, XII, Wiesbaden 1985, s. 95-104; R. Firestone, "Samaw'al b. Yahyâ al-Mağhribî, Abû Naşr", *El² Suppl.* (Ing.), s. 702-703.

İHSAN FAZLIOĞLU

SEMHUDÎ
(السمهودي)

Ebû'l-Hasen Nürüddin Alî b. Abdillâh b. Ahmed b. Alî el-Hasenî es-Semhûdî (ö. 911/1506)

Medine tarihi hakkındaki eserleriyle tanınan hadis ve fıkıh âlimi.

844 (1440) yılında Yukarı Mısır'da Nil'in batısında yer alan Semhûd şehrinde doğdu. Soyu Hz. Hasan'a ulaştığı için şerif, seyid unvanlarıyla tanınır. Küçük yaşta Kur'ân-ı Kerîm'i ezberledi, kadı olan babasından hadis, fıkıh ve Arapça dersleri aldı. Eğitimi tamamlamak için 858'de (1454) babasıyla birlikte Kahire'ye gitti. Burada Muhammed b. Abdülmün'im el-Cevcerî, Sâlih b. Ömer el-Bulkinî, Yahyâ b. Muhammed el-Münâvî başta olmak üzere çeşitli hocalardan hadis, tefsir, fıkıh, ferâiz, mantık, Arap dili ve edebiyatı, kelâm ve usul dersleri okudu. Hocası Münâvî vasıtasıyla tasavvuf yoluna girdi. Genç yaşta ders okutmaya, fetva vermeye başlayan Semhûdî'yi Münâvî kendisine yardımcı olarak seçti. Semhûdî, İbn Tolun Camii'nde hadis, Sâlihiyye Medresesi'nde fıkıh dersleri okuttu ve Münâvî ile birlikte mahkemelerde hazır bulundu. Kendisine teklif edilen Semhûd kadılığı ve Saïd bölgesindeki nâibleri denetleme görevini kabul etmedi (Sehâvî, III, 228).

870'te (1466) hacca gitmek için Kahire'den ayrıldı. Fakat hac mevsimine yetişemediğinden bir yıl Mekke'de kaldıktan sonra bu görevini tamamladı. 873'te (1468-69) Medine'ye giderek önce Mescid-i Nebevî'nin yanında bir hücrede, ardından kiraladığı Bâbürrahme'nin yakınındaki Temîm ed-Dârî'den intikal ettiği söylenen

bir evde kaldı. Bu yıllarda Mekke ve Medine'deki âlimlerle ilmî sohbetlerde bulundu, hac ve umre için buraya gelen âlimlerden ders aldı, kendisi de ders verdi. Medine'de Ahmed b. İsmâil el-İbşîti'nin derslerine devam ederek ders okutma izni aldı. Medine ve Mescid-i Nebevî hakkındaki yazılı ve sözlü rivayetleri toplamaya başladı.

Semhûdî, 1 Ramazan 654'teki (22 Eylül 1256) yangında ciddi hasar gören Mescid-i Nebevî'de başlatılan imar faaliyetlerinin Hülâgû'nun Bağdat'ı işgali yüzünden arzu edilen biçimde tamamlanamamasından duyduğu rahatsızlığın tesiriyle Mescid-i Nebevî'nin aslına uygun biçimde yeniden inşa edilmesini tavsiye eden bir risâle kaleme aldı. Bu risâle, Semhûdî'nin diğer kitapları ve kütüphanesiyle birlikte 13 Ramazan 886'daki (5 Kasım 1481) Mescid-i Nebevî yangınında yok oldu. Hac mevsiminin bitimine kadar Mekke'de kaldıktan sonra Mısır'a dönüp annesini ziyaret için Semhûd'a gitti. On gün sonra vefat eden annesinin defin işlerini tamamlayarak Kahire'ye döndü.

Memlûk Sultanı el-Melikü'l-Eşref Kayırbay 884'teki (1479-80) haccı sırasında Medine'ye geldiğinde mihmandarlığını yapan Semhûdî sultanla iyi ilişkiler kurdu. Sultan Kayırbay onun talebiyle Medine halkına maddî destekte bulundu, vergilerini de kaldırdı. Semhûdî'ye 100 dinar özel tahsisat yanında çeşitli maddî desteklerde bulunan ve maaş bağlayan Memlûk sultanı, Medine Kütüphanesi'ni kendi adını taşıyan medresede yeniden oluşturmasını istedi ve önemli miktarda kıymetli kitabı bu kütüphaneye bağışladı. Semhûdî bunun üzerine 887 (1482-83) yılının sonlarına doğru tekrar Medine'ye döndü. Memlûk sultanının desteğiyle Medine'de bazı faaliyetlere öncülük etti, bazılarını da bizzat üstlendi. el-Melikü'l-Eşref'in Mescid-i Nebevî'nin yanındaki medresesinin eğitim ve öğretimine katkıda bulunan Semhûdî burada bir kütüphane kurdu, kütüphane vakfını denetleme görevini de aldı. Aynı şekilde el-Melikü'l-Eşref'in emriyle Zeyniyye Medresesi'nin yapımında denetleme görevi yaptı ve sultan adına bir ribât inşa ettirdi. Sultan eşleri ve ümerâ ile iyi ilişkiler kurarak onların Medine halkına maddî yardımlarda bulunmalarını sağladı. Necid, Bahreyn ve Katif emirleriyle de iyi ilişkiler içindeydi. Medine'de yaşadığı süreç içinde başta fıkıh usulü olmak üzere çeşitli dersler okutan ve Şâfiî mezhebine göre fetva veren Semhûdî'nin Hanefî fakihî Şemseddin el-Hucendî, Mâlikî fakihî

hi Menûfî gibi diğer mezheplere mensup öğrencileri de vardı. Haremeyn'de ve özellikle Medine'de yaşayıp ondan ders alan kişi sayısı çok azdı (İbnü'l-İmâd, VIII, 51). Hac ve umre için Mekke'ye gittiği zaman Mekke Kadısı Burhâneddin İbn Zahirî gibi âlimlerle ve ilimle uğraşan Âl-i Fehd, Âl-i Mercânî aileleriyle münasebet kurdu. İzzeddin İbn Fehd ve Muhibbuddin İbn Fehd ondan ders ve icâzet aldı.

Semhûdî'nin ilmî konularda ve Mescid-i Nebevî'de yapılacak düzenlemeler hakkında Medine âlimleriyle zaman zaman fikir ayrılığına düştüğü oldu. Ravza-i Mutahhara'da kendisine ağır hakaretlerde bulunan Hatîb el-Vezîrî için burada tartışmanın âdâb ve erkânını gösteren *Def'u't-ta'arruz ve'l-inkâr li-basî rivâzati'l-muhtâr* adlı bir risâle telif etti. Togan Şeyh el-Ahmedî'nin bu risâleye bir reddiye yazması üzerine bir süre Mescid-i Nebevî'ye devam etmedi ve daha sonra Mekke'ye gitti (*Vefâ'ü'l-vefâ*, neşredenin girişi, II, 19-20; Sehâvî, III, 233). Zaman zaman Mekke, Kahire ve Kudüs'e ziyaretlerde bulunan Semhûdî 18 Zilkade 911 (12 Nisan 1506) tarihinde Medine'de vefat etti ve Cennetü'l-baki'e defnedildi. Semhûdî'nin ilmî faaliyetlerin yanında ticaret yaptığı ölümünden sonra geride bıraktığı mirastan anlaşılmaktadır. Medine'de kendi adıyla anılan hurma bahçesi ve çiftlik başta olmak üzere önemli bir servet bırakan Semhûdî'den geriye kalan mallar Medine'ye yerleşen üç kardeşi ve bunların çocukları tarafından değerlendirilmiş, içlerinden bazı âlimlerin yetiştiği Âl-i Semhûdî şehrin önemli ailelerinden biri olmuştur (Abdurrahman b. Abdülkerîm el-Ensârî, s. 271-272).

Memlûkler dönemindeki şehir tarihçiliği geleneğini sürdüren Semhûdî, çalışmalarını Medine ve Mescid-i Nebevî'nin tarihi ve kültürü üzerinde yoğunlaştırmıştır. Semhûdî tarih alanındaki çalışmalarında, Medine hakkında yazılan eski eserlerden biri kabul edilen İbn Zebâle'nin kitabı başta olmak üzere şehrin tarihiyle ilgili günümüze ulaşmayan eserlerden iktibaslarla bulunmuş, çalışmalarını kendisinden önce yazılanları da kapsayacak biçimde planlamıştır. Sadece toplamak ve nakletmekle yetinmemiş, bilgileri eleştiri süzgecinden geçirdikten sonra kullanmış, yeni ve orijinal ilâveler yapmıştır. Onun tarih alanındaki çalışmaları, Medine'nin ve özellikle Mescid-i Nebevî'nin geçirmiş olduğu değişimin takip edilebileceği yegâne eserler olarak bugün de önemini korumaktadır. Semhûdî'nin eserleri ayrıca, hicretten sonra Hz. Peygamber'in Medine'deki fa-

aliyetleri ve Medine toplumu hakkındaki orijinal bilgileri kayıt altına alması bakımından önemlidir. Müellif çalışmalarını Medine ve Mescid-i Nebevî ile sınırlanmamış, şehrin yakın çevresi, Resûl-i Ekrem'in ziyaret ettiği mahaller ve Mescid-i Kubâ'nın tarihi hakkında da geniş bilgi vermiştir. Hadis alanındaki çalışmalarını ise özellikle mevzû hadisler üzerinde yoğunlaştırmıştır. Yaşadığı dönemde Şâfiî mezhebinde otorite kabul edilen Semhûdî'nin fıkıh ve fıkıh usulü alanlarında da çalışmaları vardır. Bunlar daha çok sosyal hayatla ilgili problemlerde yoğunlaşmıştır. Onun günümüze ulaşan az sayıda şiihi mevcuttur (meselâ bk. *Vefâ'ü'l-vefâ*, V, 84-85). Semhûdî'nin eserleri kendisi henüz hayatta iken kullanılmaya başlanmış, vefatından sonra da en çok istifade edilen kaynaklar olmuştur. Eserlerine Medine ve Mescid-i Nebevî'nin tarihi yanında genel eğitim usulleri ve Ehl-i beyt kavramı konusunda sıkça başvurulmuştur. *el-İşâ'a li-esrâti's-sâ'a* adlı eserin müellifi olan Berzencî gibi bazı âlimler Semhûdî'nin eserlerinden faydalanmak için Medine'ye gelerek çalışmalarını burada sürdürmüştür.

Eserleri. 1. *Vefâ'ü'l-vefâ bi-ahbâri dâri'l-Muştafâ*. Semhûdî, *İktifâ'ü'l-vefâ' bi-ahbâri dâri'l-Muştafâ* adlı eserinin diğer kitaplarıyla birlikte Mescid-i Nebevî yangınında yok olması üzerine eserde yer verdiği bilgi ve rivayetlerin önemli bir kısmını muhafaza ederek (*a.g.e.*, I, 52) *Vefâ'ü'l-vefâ bi-ahbâri dâri'l-Muştafâ* adıyla yeniden yazmıştır. Bir mukaddime ile sekiz bölümden oluşan eserin birinci bölümünde Medine'nin isimleri, ikinci bölümde Medine'nin fazileti ve Hz. Peygamber'in Medine'yle ilgili hadisleri, üçüncü bölümde Medine'nin ilk kuruluşu ve buraya yerleşen kavimler anlatılmaktadır. Dördüncü bölümde Mescid-i Nebevî ile birlikte hücre-i saâdet ve Ravza-i Mutahhara ele alınmış, hicretten sonra Mescid-i Nebevî'nin inşasına bağlı olarak Medine şehir planındaki değişim ortaya konulmuştur. Beşinci bölümde Resûl-i Ekrem'in namaz kıldığı ev ve mescidler, Mescid-i Nebevî dışındaki diğer mescidler, müellifin zamanından önce inşa edilip ortadan kalkan mescidler, Cennetü'l-baki' ve buraya defnedilen meşhur şahsiyetlerin kabirleri, burada ve Medine'nin çeşitli yerindeki meşhed ve türbelerle Uhd Şehitliği'ni anlatır. Altıncı bölümde Medine'nin meşhur kuyuları, bunların etrafında oluşan kültür, Resûl-i Ekrem'e ait hurmalıklar, onun seferlerinde uğradığı mescidler ele alınır. Yedinci bölümde Medine'deki vadiler, dağlar,

korular, meşhur bahçe ve çiftliklerle diğer önemli mekânlar alfabetik olarak sıralanır. Sekizinci bölümde Resûlullah'ın kabrini ziyaret etmenin önemi ve âdâbı, Hz. Peygamber'in sözleri ve ilk dönem uygulamalarından örneklerle anlatılır. Eserin tamamı Türkçe'ye çevrildiği gibi (TSMK, Revan Köşkü, nr. 1524) Türkçe yazılan Medine tarihlerine de esas olmuştur. Aşkı Mustafa Efendi, *Ta'tiru ercâi'd-devleti'l-mecâdiyye bi-tayyibi ahhâri beledi hayri'l-beriyye* adlı üç ciltlik eserinin ilk iki cildinin tamamına yakın kısmını *Vefâ'ü'l-vefâ'*'nin tercümesinden oluşturmuştur (Erünsal, sy. 6 [1991], s. 116-117). Eyüb Sabri Paşa da *Mir'âtü Medîne* adlı eserinin Semhûdî'nin zamanına kadar olan kısmında *Vefâ'ü'l-vefâ'* ile *Hulâsatü'l-vefâ bi-ahbâri dâri'l-Muštâfâ'*yi esas almıştır. Birçok defa tıpkıbasımı yapılan *Vefâ'ü'l-vefâ'* (Medine 1326; Kahire 1326; Beyrut 1393/1973) Muhammed Muhyiddin Abdülhamid tarafından yayımlanmıştır (Kahire 1373/ 1954; Beyrut 1374/1955, 1393/1973, 1401/1981, 1404/1984, 1417/1997). Ancak bu neşirde hatalar olduğu ileri sürülmüş (Hamed el-Câsir, s. 38), bu eleştirileri dikkate alan Kâsım es-Sâmerrâî eserin tenkitli neşirini gerçekleştirmiştir (Beyrut 1422/2001). *Vefâ'ü'l-vefâ'*'da yer alan İbn Zebâle rivayetleri Ferdinand Wüstenfeld tarafından bir araya getirilmiştir (*Geschichte der Stadt Medina im Auszuge aus dem arabischen des Samhudi*, Goettingue 1860). 2. *Hulâsatü'l-vefâ bi-ahbâri dâri'l-Muštâfâ'*. *Vefâ'ü'l-vefâ'*'nin müellif tarafından hazırlanan muhtasarıdır. Farsça'ya çevirileri bulunan eserin önce tıpkıbasımı yapılmış (Bulak 1205, 1285; Mekke 1316; Dimaşk 1393/1973), ardından Hamed el-Câsir

(Medine 1392/1972) ve İbrâhim el-Fakih (Cidde 1403/1983) tarafından neşredilmiştir. 3. *el-Vefâ' bimâ yecübü li-hazreti'l-Muštâfâ'*. *Vefâ'ü'l-vefâ'*'nin farklı bir nüshası olduğu kabul edilen eser ondan önce telif edilmiştir. Muhammed b. Ahmed el-Kastallânî'nin *Urvetü't-tevsîk* adlı kitabından önemli ölçüde faydalanılarak hazırlanan eserde Mescid-i Nebevî'nin geçirmiş olduğu yangınlar, tamirler, hücre-i saâdet ve Ravza-i Mutahhara'nın özellikleriyle ilgili *Vefâ'ü'l-vefâ'*'da yer almayan hususlar anlatılmakta ve Medine'nin sosyal durumu hakkında Semhûdî'nin diğer eserlerinde bulunmayan bilgiler verilmektedir. Leiden nüshasında adı *Zirvetü'l-vefâ'* olan eseri Hamed el-Câsir yayımlamıştır (*Resâ'il fi târihi'l-Medine* içinde, Riyad 1392/1972, s. 95-179). 4. *Cevâhirü'l-ikdeyn fi fazli's-şerefeyn*. İlmin ve âlimin faziletine dair olan eserin ilk bölümü, büyük ölçüde Bedreddin İbn Cemââ'nın *Tezkiretü's-sâmi' ve'l-mütekellim fi edebi'l-âlim ve'l-müte'allim* adlı eserine dayanmaktadır. İkinci bölümde Ehl-i beyt kavramının kapsamı ve nitelikleri, buna dahil olanların nesepleri ve faziletleri ele alınmıştır. Eser Müsâ Benây el-Alîfî tarafından edisyon kritiği yapılarak yayımlanmıştır (Bağdat 1405/1984, 1407/1987). 5. *el-Ğummâz 'ale'l-lümmâz fi'l-eğâdîşi'l-müştehire fi'l-mevzû'âti'l-meşhûrât*. Semhûdî bu eserinde Sehâvî'nin *el-Makâşidü'l-ğasene* adlı çalışmasından büyük ölçüde yararlanmışır. Kitabı Muhammed İshak İbrâhim es-Selefi (Riyad 1401/1981; Beyrut 1406/1986) ve Muhammed Abdülkâdir Atâ (Beyrut 1406/1986) edisyon kritiğini yaparak neşretmiştir.

Semhûdî'nin günümüze ulaşan diğer kitap ve risâleleri de şunlardır: *Dürerü's-*

sümûtü fimmâ li'l-vudû' mine's-şürûṭ (Bulak 1285); *el-İkdü'l-ferid fi ahhâmü't-taklîd* (nşr. Ramazan Muhammed Abd Heytemî, Kahire 1401/1981); *el-Mevâridü'l-heniyye fi mevliidi hayri'l-beriyye* (İstanbul 1326); *Tayyibü'l-kelâm bi-fevâ'idü's-selâm* (Beyazıt Devlet Ktp., Bayezid, nr. 5579; Süleymaniye Ktp., Fâtiḥ, nr. 4005, Hekimoğlu Ali Paşa, nr. 481; Manchester Ktp., nr. 3624); *Şifâ'ü'l-eşvâk li-hükmi mâ yüksiru bey'ahû fi'l-esvâk* (Leiden Ktp., nr. 25570); *el-Lü'lü'ü'l-menşûr fi naşihati vülâti'l-umûr* (Medine Mektebetü'l-evkâf, nr. 14/100; Süleymaniye Ktp., Hacı Beşir Ağa, nr. 549); *el-Kavlü'l-müstecâd fi şerhi kitâbi ümmehâti'l-evlâd* (Manchester Ktp., nr. 4899); *el-Envârü's-seniyye fi cevâbi'l-es'ileti'l-Yemeniyye* (Tunuslu Hasan Hüsnî Abdülvehhâb'ın özel kütüphanesinde; bk. Hamed el-Câsir, s. 34); *el-Akvâlü'l-müşfire* 'an delâli'l-mağfire' (Süleymaniye Ktp., Hüseyin Paşa, nr. 754; Lâleli, nr. 3669); *İzâhu'l-beyân li-mâ ra'âhü(erâdehü)'l-hüccce men leyse fi'l-ımkân (ebde'u mimma kân)* (Manchester Ktp., nr. 4871; Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2187, Lâleli, nr. 3661, Şehid Ali Paşa, nr. 2707). Semhûdî, İbn Âcurrüm'un *el-Âcurrümiyye'sini Şerhu'l-Âcurrümiyye* (Berlin Ktp., nr. 6677), Nevevî'nin *el-İzâh fi menâsiki'l-hacc'ını Şerhu'l-İzâh fi'l-menâsik* (Dârü'l-kütübü'z-Zâhiriyye, nr. 8413) ve yine Nevevî'nin *Ravzatü't-tâlibîn ve 'umdetü'l-müttaķin'ini Emniyetü'l-müftîn bi-ravzati't-tâlibîn* adlarıyla şerhetmiştir. Semhûdî'nin bunların dışında günümüze ulaşmayan çok sayıda eseri vardır (*Vefâ'ü'l-vefâ'*, neşredenin girişi, I, 45-47; *Hediyetü'l-ârifin*, I, 740).

BİBLİYOGRAFYA :

Semhûdî, *Vefâ'ü'l-vefâ bi-ahbâri dâri'l-Muštâfâ'* (nşr. Kâsım es-Sâmerrâî), Beyrut 1422/2001, I, 52; V, 84-85; ayrıca bk. neşredenin girişi, I, 45-47; II, 19-20; a.mlf., *Cevâhirü'l-ikdeyn fi fazli's-şerefeyn* (nşr. Müsâ Benây el-Alîfî), Bağdat 1405/1984, I, 173-174; Sehâvî, *ed-Ḍav'ü'l-hâmi'*, III, 245-248, 280; a.mlf., *et-Tuḥfetü'l-laṭife fi târihi'l-Medineti's-şerife*, Medine 1979, III, 227-235; *Keşfü'z-zunûn*, I, 210, 302-303, 614; II, 1896; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VIII, 50-51; Abdurrahman b. Abdülkerim el-Ensârî, *Tuḥfetü'l-muḥibbin ve'l-aşḥâb fi ma'rifeti mâ li'l-Medinetiyyin mine'l-ensâb* (nşr. Muhammed el-Arûsî el-Matvî), Tunus 1390/1970, s. 271-275; Storey, *Persian Literature*, I, 427-428; *Hediyetü'l-ârifin*, I, 740; Hamed el-Câsir, *Resâ'il fi târihi'l-Medine*, Riyad 1392/1972, s. 26-45; Brockelmann, *GAL* (Ar.), VII, 71-75; İsmail E. Erünsal, "Aşkı Mustafa Efendi ve Medine Tarihine Dâir Eseri", *MİTAD*, sy. 6 (1991), s. 116-117; F. Krenkow, "Semhûdî", *IA*, X, 472-473; C. Edmund Bosworth, "al-Samhûdî", *EP* (İng.), VIII, 1043.

MUSTAFA SABRİ KÜÇÜKAŞÇI

Semhûdî'nin *el-Lü'lü'ü'l-menşûr fi naşihati vülâti'l-umûr* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Hacı Beşir Ağa, nr. 549)